

IZAZOVI EPIDEMIJE KOVID-19 I ODGOVORI OMBUDSMENA ZA DJECU I POVJERENIKA ZA DJECU

Kao što je jasno naglašeno u Izjavi ENOC-a (Evropska mreža ombudsmena za djecu) o pravima djeteta u kontekstu situacije izazvane kovidom 19¹, pandemija kovidom 19 je realnost koje utiče a i dalje će uticati na živote djece širom svijeta. U ovoj Izjavi, članice ENOC-a su se obavezale da prate situaciju sve djece kao i odgovore lokalnih, državnih i evropskih vlasti tokom i nakon mjera karantina i zatvaranja, i da nastave da dijele važne informacije, dobre prakse i iskustva koja omogućavaju da se sačuva zdravlje djece i porodica uz poštovanje prava djeteta u skladu sa Konvencijom UN-a o pravima djeteta i ostalim instrumentima koja se tiču zaštite ljudskih prava. U ovom kontekstu, ENOC i UNICEF (Regionalna kancelarija za Evropu i Centralnu Aziju i Predstavništvo u Bugarskoj) su u maju 2020. proveli kratko istraživanje o odgovorima ombudsmena i povjerenika za djecu na izazove prouzrokovane pandemijom kovida-19. Dvadeset tri članice ENOC-a su odgovorile na istraživanje (Armenija, Baskija/Španija, Bugarska, Katalonija/Španija, Hrvatska, Kipar, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Mađarska, Džersi, Danska, Luksemburg, Malta, Moldavija, Crna Gora, Sjeverna Irska/ Velika Britanija, Republika Srpska/ Bosna i Hercegovina, Škotska/ Velika Britanija, Srbija, Slovačka, Slovenija i Vels). Nakon provedenog istraživanja, 60 predstavnika ombudsmena za djecu i UNICEF-a učestvovalo je u onlajn sesiji 2. Juna 2020. tokom koje je razmatran uticaj kovida-19 na rad ombudsmena i na poštovanje dječijih prava u njihovim zemljama. Onlajn sesija je bila prilika i da se podijele nove prakse u radu. Osnovni izazovi koji su proistekli iz istraživanja i onlajn sesiju su sažeti u ovom dokumentu.

Promjene i ograničanja u provođenju mandata ombudsmena i povjerenika za djecu.

- **Zatvorene kancelarije i rad od kuće**

Zatvaranje i izolacija pogodile su sve ombudsmene i povjerenike za djecu širom Evrope. Gotovo u svim državama ² su zatvorene kancelarije a direktna komunikacija je bila ograničena. Rad na terenu bio je onemogućen a rad na projektima i izvještaji odloženi. U nekim slučajevima je i zaustavljen rad sa strankama.

¹ <http://enoc.eu/wp-content/uploads/2020/04/ENOC-Bureau-statement-on-CR-in-the-context-of-the-COVID-19-outbreak-FV.pdf>

² Prema podacima iz istraživanja u maju 2020, samo Armenija i Moldavija nisu zatvarale kancelarije.

Rad ombudsmena i povjerenika za djecu prešao je na onlajn sistem. Došlo je do prilagođavanja te su se dešavali onlajn sastanci sa osobljem, relevantnim akterima i vlastima. Rad sa strankama i na slučajevima je omogućen kroz pozive telefonom, elektronsku poštu i onlajn platforme. Nove telefonske linije obezbjeđene su u nekoliko zemalja. U Srbiji, na primjer, novih 5 telefonskih linije je otvoreno uključujući i onu za psihološku podršku. U nekim državama telefonske linije su bile otvorene 24 časa³. Promotivne aktivnosti i informativne kampanje su se ostvarivale putem tradicionalnih medija i društvenih mreža⁴.

- **Postupanje sa žalbama**

Većina zemalja je nastavila rad na žalbama onlajn, putem pošte ili telefonskih poziva. Broj žalbi i slučajeva se u nekim zemljama povećao. U Džerziju, povjerenik za djecu je imao porast slučajeva za 30%. U Srbiji, zbog povećanog broja slučajeva rad se odvijao i vikendima i tokom državnih praznika. Neke države su prijavile usporavanje u postupanju. Na primjer, ombudsmen iz Baskije je prijavio da je procesuiranje žalbi usporeno jer je bilo teškoća da se odbije brz i adekvatan odgovor od relevantnih aktera i vlasti.

- **Poslovi monitoringa/praćenja**

Poslovi monitoringa rada i posjete različitim uslugama i servisama za djecu su bile ograničene ili obustavljene⁵. Vijeće Danske za prava djeteta obavijestilo je o ograničenom pristupu informacijama koje su ranije redovno dolazile od nastavnika, zdravstvenih radnika i drugih profesionalaca. Na primjer, obavještenja prema socijalnim službama su opala za 50% što je predstavljalo jasnu prepreku u identifikaciji djece koja su izložena zanemarivnju ili zlostavljanju. Neke od država su prijavile i usporavanje u komunikaciji sa državnim organima zbog povećanog obima posla koje su vlasti imale⁶.

---

³ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Finska i Republika Srpska su rekle da su njihove linije bile otvorene 24/7.

⁴ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Crna Gora, Republika Srpska, Škotska, Srbija i Vels su pomenuli informativne i kampanju podizanja svijesti na društvenim mrežama. Možete pronaći informacije koje su članice ENOC-a dostavile vezano za kovid 19 na stranici ENOC-a http://enoc.eu/?page_id=3385

⁵ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Bugarska, Hrvatska, Danska, Džerzi, Baskija i Katalonija su navele da su posjete institucijama zaustavljene a i pristup informacijam je bio otežan.

Međutim, u većini zemalja su poslovi praćenja nastavljani onlajn. Onlajn konferencije i sastanci su organizovani sa relevantnim institucijama, vladinim službama, službama zaštite, brige i zdravstvenim radnicima te organizacijama civilnog društva. Nove odluke, zakoni i prakse uspostavljeni kao odgovor na kovid-19 su prečeni a kancelarije ombudsmena i povjerenika za djecu su kontaktirane radi preporuka odgovarajućim vlastima u cilju obezbjeđivanja poštovanja dječijih prava i blagostanja djeteta. Kontakt sa građanima i njihove žalbe su takođe bili način da se prati situacija i da se identifikuju pitanja koja zahtjevaju razmatranje i intervenciju.

U nekim državama, određen broj zaposlenih nastavio je fizičko praćenje iako je to uglavnom uključivalo komunikaciju sa administrativnim osobljem. Neki od ombudsmena i povjerenika uspjeli su da posjete maloljetničke zatvore, domove za zbrinjavanje, skloništa, itd⁷.

Neke države su inicirale istraživanja u kojima su djeca i omladina iznijeli svoje iskustvo tokom izolacije i zatvaranja⁸. Na primjer, flamanska kancelarija povjerenika za dječija prava provela je istraživanje sa djecom i mladima onlajn kako bi stekli uvid u iskustva djece vezano za pandemiju kovida-19. U istraživanju je učestvovalo više od 44.400 djece i mladih⁹. Rezultati ovog istraživanja predstavljeni su flamanskom parlamentu 28. maja 2020¹⁰. Povjerenik za djecu iz Velsa je takođe proveo državnu kampanju “Korona i ja” u kojoj je učestvovalo preko 20.000 djece i mladih¹¹.

Povjerenik za djecu i mlade iz Škotske takođe planira da provede studiju uticaja na dječija prava svih aspekata zakonodavstva vezanog za kovid-19 i politika koje provodi Škotska.

- **Otežan kontakt i direktna komunikacija sa djecom**

Ombudsmeni i povjerenici za djecu su takođe naišli na teškoće u provođenju inicijativa koje se tiču učešća djece i direktnog uključivanja djece i mladih. U većini zemalja su otkazane ili odložene aktivnosti koje su podrazumijevale fizičku prisutnost djece. U Baskiji, na primjer, aktivnosti Omladinskog vijeća Ararteko su zaustavljene. Neke od zemalja su uspjele da održe uključenost mladih onlajn servisima. Mladi savjetnici u Škotskoj su se putem Zoom platforme sastajali jednom mjesečno i koordinisali rad na platformi baznog kampa (koja je uspostavljena prije pandemije). Većinom su razgovarali o pitanjima vezanim za kovid-19.

Podgrupa je saradivala sa policijom Škotske na razradi komunikacije (postovi na instagramu, potkast, i sl). U Sjevernoj Irskoj, podgrupa Omladinskog panela Sjeverne Irske je konsultovana na koji način će se organizovati završni ispiti i ocjenjivanje te kako organizovati proces pritužbi (jer nisu mogli polagati ispite po rasporedu). Takođe su konsultovani od strane javnog zdravstva Sjeverne Irske u kreiranju poruka za djecu i mlade te učestvovali u video porukama koje su snimljenje i distribuirane.

Na nivou ENOC-a, forum evropske mreže mladih savjetnika (European Network of Youth Advisors-ENYA) planiran za juni 2020. odgođen je za septembar. Neke od država uspjele su raditi na temi za 2020. sa svojim mladim savjetnicima putem onlajn sredstava komunikacije. Rad u 15 zemalja članica tokom ljeta nastaviće se ili putem virtualne komunikacije ili kombinacijom virtuelnih i direktnih kontakata.

- **Nova pitanja koja se tiču narušavanaj prava djeteta**

Često se u javnosti prezentuje da djeca imaju slabije simptome zaraze virusom korona i da je mali procenat smrtnosti među djecom. Međutim, kovid-19 ima dubok i vjerovatno dugotrajan uticaj na živote i prava djece. Tokom istraživanja koje je proveo ENOC sa UNICEF-om, te tokom onlajn sesije u junu 2020. ombudsmeni i povjerenici za djecu su identifikovali rizike koje pandemija predstavlja po djecu i njihova prava kao i mjere ublažavanja posljedica koje su preduzete. Pandemija i ostajanje kod kuće su dodatno otežali život ranjivim kategorijama djece, djeci koja žive u neprimjerenim uslovima, beskućnicima, izbjeglicama i djeci u pokretu, te djeci sa teškoćama u razvoju, između ostalih.

---

⁶ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020. Danska i Baskija prijavile su teškoće ove vrste.

⁷ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020. Moldavija i Mađarska su navele da su provele određeni broj inspekcijskih posjeta.

⁸ ENOC-UNICEF Onlajn sesija – june 2020: Belgija (Flandrija), Estonija, Džerzi, Holandija, Škotska i Vels su objasnili kako su provodili istraživanja sa djecom onlajn .

⁹ Više informacija možete pronaći u izvještaju <https://kinderrechtencommissariaat.be/jongerenovercorona>

¹⁰ Možete pogledati na <https://www.youtube.com/watch?v=ZVp7O3H3DxQ&feature=youtu.be>

¹¹ Izvještaj nakon provedenog istraživanja " Korona i ja" je dostupan [FINAL formattedCVRep_EN.pdf](#) (childcomwales.org.uk)

- **Učenje na daljinu i zatvaranje škola**

Većina škola u Evropi je zatvorena kao reakcija na izolaciju i zatvaranje. Države su uvele različite oblike učenja na daljinu ali kapacitet države da pruži podršku učenicima se razlikovao i unutar jedne zemlje kao i među državama.

Mnoge porodice nisu imale mogućnost da obezbijede adekvatne uslove za učenje kod kuće. Većina država je informisala o postojanju nejednakosti u obrazovanju, opremljenošću digitalnim tehnologijama kao i digitalno “isključenost”. Djeca koja žive u posebnim uslovima, pripadnici manjina, su se susretali sa većim teškoćama zbog neposjedovanja sredstava digitalne komunikacije i nemogućnošću roditelja da im pomognu u učenju. Specifičnosti su se odnosile i na nedostatak privatnog prostora, IT opreme, internet veze, roditelji koji su radili od kuće, teškoće u izvršavanju domaćih zadataka, teškoće za djecu da se fokusiraju na učenje, različitosti u nivou sposobnosti učenja, nedostatak materijala za praćenje sadržaja. Na primjer, Ombudsman Bugarske i Ombudsman za ljudska prava Slovenije su istakli da je školovanje Roma bilo važno pitanje tokom izolacije jer je kod njih izraženo neposjedovanje digitalne opreme i nemogućnost roditelja da pomognu djetetu pri učenju¹². Povjerenik za djecu i omladinu i Komitet za prava djeteta Luksemburga su govorili o teškim okolnostima učenja za djecu iz etničkih grupa zbog postojanja jezičke barijere¹³. Za određen broj djece je bilo vrlo teško da se koncentrišu i prate domaće zadatke. U Francuskoj je 5-6% djece jednostavno “nestalo” iz sistema školovanja. Školovanje od kuće je u velikom broju slučajeva postavilo dodatni pritisak na porodice u ionako složenoj situaciji. Rad od kuće za porodice sa djecom često je rezlutirao izolacijom, premorenošću, anksioznošću, ekonomskim teškoćama, nezaopslenošću, zloupotrebom alkohola, porodičnim nasiljem, i sl¹⁴.

Pitanja završnih ispita istaknuta su od strane mnogih zemalja sa posebnim osvrtom na to kako ih organizovati na bezbjedan način¹⁵. Služba Povjerenika za djecu i mlade Sjeverne Irske koja se bavi žalbama je zaprimila povećan broj žalbi koje su ticale uticaja zatvaranja škola na test koji se polaže za upis u gimnazije. Na Malti je omogućeno da učenici polažu završne ispite srednjih škola u septembru 2020. ukoliko im budu potrebne bolje ocjene za upis na fakultet.

Ponovno otvaranje škola je bilo predmet dugog razgovora tokom junske onlajn sesije članica ENOC-a i UNICEF-a. Nije postojalo dovoljno dokaza o tome koliko škole utiču na prenos virusa, a većina zemalja je istakla negativan uticaj zatvaranja škola na dječiju bezbjednost, blagostanje i učenje. Švedska, Finska i

¹² ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020

¹³ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020

¹⁴ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: U Finskoj je zabilježeno povećanje od 14% slučajeva porodičnog nasilja

¹⁵ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Mađarska, Moladvija, Sjeverna Irska i Škotska su ukazale na povećan broj žalbi po pitanju organizacije završnih ispita 5

Island su podijelili svoje iskustvo jer su kod njih škole ostale otvorene ali pod nadzorom i restrikcijama tokom krize. U Finskoj, vrtići i škole za djecu ispod 10 godina su radili bez prekida. 14. maja otvorene su škole za sve učenike ispod 15 godina. Ombudsman za djecu Finske je objasnila da nije bilo dovoljno podataka koji bi uticali na zatvaranje škola, niti jedno dijete nije hospitalizovano u Finskoj tokom kovid-19 a niti jedan klaster prenosa nije nastao u školi. Finska je jedna od zemalja u Evropi sa najmanjim brojem zaraženih iako su škole ostale otvorene. U Švedskoj, osnovne škole (uzrast od 7-15 godina) i vrtići su bili otvoreni. U prvim sedmicama, broj izostanaka je bio veliki jer su učitelji odlučili da ostanu kod kuće a roditelji sa djecom takođe. Snažne mjere su nametnute u školama (fizička distanca, pranje ruku). Djeca su većinu vremena provodila u učionicama, čak i tokom pauze za ručak. Aktivnosti vani kao i sportske aktivnosti su bile organizovane da djeca ne bi predugo boravila u prostorijama sa velikim brojem osoba. Na Islandu, škole su bile otvorene tokom izolacije, ali skraćeno vrijeme časova i boravka u školi je trajalo sedam nedelja. Ovo je bila strategija koje su i druge zemlje usvojile kada su ponovo otvorile škole¹⁶.

Ponovno otvaranje škola predstavljalo je mnogostruki izazov. Sanitarni protokoli su često veoma strogi i teški za djecu i školsko osoblje. Nisu sve kantine ponovo otvorene, što je problem za roditelje koji rade i za one koji se zbog ekonomskih teškoća oslanjaju na obrok u školi. Francuska je ponovo otvorila škole u junu 2020. ali su prioriteta bili djeca sa smetnjama u razvoju i djeca u ustanovama za zbrinjavanje. Međutim, u stvarnosti neke škole nisu otvorene zbog sanitarnih pravila ili materijalnih teškoća sa kojima se susrelo osoblje. Pravobranitelj djece u Francuskoj zaprimio žalbe roditelja koji su zaposleni u zdravstvu ili kao njegovatelji jer su njihova djeca razdvojena od ostale u školama zbog toga što su smatrali da su veći rizik za prenos virusa.

- **Siromaštvo**

U mnogim porodicama, izolacija i zatvaranje je donijelo ekonomske teškoće: u porodicama gdje su jedan ili oba roditelja ostali bez posla, i u jedon-roditeljskim porodicama ili tamo gdje rad od kuće i istovremeno školovanje od kuće nije bilo moguće. Kriza kovida-19 je pogoršala situaciju ekstremno siromašnih i onih koji žive u nesigurnim uslovima. Djeca koja žive u mali stanovima, getima ili na ulici su bila u većem riziku tokom potpune izolacije. U većini zemalja nedostupnost besplatnih školskih obroka je uticala na ishranu djece. Ekonomske teškoće su imale negativan uticaj na djecu i porodice čiji su prihodi bili smanjeni ili ih nije bilo.

---

¹⁶ ENOC-UNICEF onlajn sesija, jun 2020: Francuska i Škotska su ukazale da bi se škole prvo mogle otvorite za učenike po posebnim programima

- **Nasilje i zlostavljanje**

Rizik od porodičnog nasilja se povećao tokom period zatvorenosti¹⁷, posebno zbog nedostatka kontakata van porodice. U Finskoj je povećan broj djece koja su urgentno smještena u institucije za brigu o djeci. Djeca su bila u većem riziku od zanemarivanja, zlostavljanje i nasilja tokom izolacije u kući. Djeca su takođe bila izloženi nasilju onlajn koje se povećalo zbog vremena provedenog onlajn⁸.

- **Krivična odgovornost**

Izražena je i zabrinutost zbog toga što su neke zemlje kršenje kovid-19 restrikcija podvele pod krivično djelo. U Džerziju je ovo bilo pitanje pravde za djecu jer se restrikcije distanciranja odnose i na djecu. Dolazilo je do hapšenja ili kažnjavanja djece mlađe od 18 godina jer su prekršili restrikcije koje su se ticale kovida-19. U Škotskoj, povjerenik za djecu i mlade je uticao da se legislativa promijeni i da djeca ne budu krivično kažnjavana jer se ne pridržavaju propisanih distanci.

- **Pristup zdravstvenoj zaštiti**

Jedan od najvećih izazova koje su povjerenici i ombudsmeni za djecu istakli je očuvanje dječijeg fizičkog i mentalnog zdravlja. Pandemija i zatvaranje su imali negativne posljedice po mentalno zdravlje djece. U većini zemalja problemi mentalnog zdravlja djece su povećani zbog anksioznosti, izolovanosti, neizvjesnosti i zatvorenosti često u nesigurnom okruženju. Ograničeno ili potpuno odsustvo vremena koje provode vani i u interakciji sa vršnjacima je predstavljalo dodatno psihološko opterećenje za djecu.

Pristup uslugama mentalnog i fizičkog zdravlja bili su ograničeni zbog rizika od infekcije i uzdržavanja roditelja da djecu vode u bolnice¹⁹. Na primjer, posjete dječijim bolnicama u Finskoj opale su za jedni trećinu. U Švedskoj je takođe zabilježeno značajno smanjenje broja djece koja su koristila usluge primarne zdravstvene zaštite i hitne pomoći, kao i značajno smanjenje prijave socijalnim službama što ukazuje na to da mnoga djeca nisu dobila potrebnu pomoć i zaštitu. U Moldaviji je zabilježeno da djeca koja boluju od rijetkih i teških bolesti nisu dobila potrebne lijekove jer su se oni mogli nabaviti samo u inostranstvu.

---

¹⁷ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020. Katalonija, Danska, Estonija, Finska, Mađarska, Malta, Republika Srpska, Solvenija, Srbija su identifikovale nasilje u porodici kao važan izazov u pandemiji.

¹⁸ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020. Malta, Crna Gora i Srbija su istakli ovo pitanje u istraživanju.

Jedno od pitanja bilo i prisustvo partnera porođaju²⁰. Neka porodilišta uskratila su mogućnost prisustva drugog roditelja porođaju zbog rizika od prenosa virusa. Ovo je izazvalo probleme i emotivnu nesigurnost te uticalo na blagostanje majke i beba, kao i na rano sazrijevanje i razvoj. Ovo je bio i izazov za majke sa invaliditetom, gluve majke, i sl.

- **Djeca sa teškoćama u razvoju**

Djeca sa teškoćama u razvoju su posebno bila ugrožena restriktivnim mjerama²¹. Oni su bili izolovani jer su škole i usluge bile zatvorene a oni imaju limitirane mogućnosti digitalne komunikacije. Ova djeca su susreću sa dvostrukom izolacijom zbog ograničenog pristupa rehabilitaciji, aktivnostima jedan na jedan, anksiozni su (zbog promjena i činjenice da ljudi nose maske, npr) te nemogućnosti da potpuno shvate novonastalu situaciju. Na Kipru, djeca sa teškoćama u razvoju nisu išla u škole ni kada su ponovo otvorene, jer moraju da prolaze kroz kompleksne procedure i preglede i testiranje na prisustvo virusa. Kiparski povjerenika za dječija prava usportivio se ovakvoj odluci Ministarstva obrazovanja naglašavajući da je ovakva odluka diskriminatorna jer su djeca u veoma lošem psihološkom stanju zbog osjećaja da su marginalizovani i neželjeni.

- **Djeca u institucijama**

Djeca koja žive u institucijama za zbrinjavanje su takođe izuzetno ranjiva u smislu kršenja njihovih prava tokom pandemije. Zatvorenost i anksioznost su pogoršali ionako stresne situacije. Ova ranjiva kategorija djece je bila u većem riziku od zlostavljanja zbog smanjenog broj kontrolnih posjeta, ekstremne izolacije, ograničenih kontakata kao i psiholoških problema. U mnogim zemljama posjete su bile zaustavljene. Državno vijeće za djecu Danske je izvijestilo da je veliki broj djece koja žive u hraniteljskim porodicama ili domovima ima gotovo nikakve društvene kontakte ili mogućnost da održava veze sa porodicom. Nisu mogli da kontaktiraju biološku porodicu i prijatelje. U nekim zemljama su ovi kontakti fasilitirani putem video-poziva²².

---

¹⁹ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Finska, Moldavija, Srbija, Švedska i Vels su pomenuli ograničen pristup zdravstvenim uslugama .

²⁰ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Estonija, Finska i Francuska su izvijestile o pitanjima vezanim za porođaj

²¹ ENOC-UNICEF Istraživanje, 2020: Bugarska, Katalonija, Hrvatska, Kipar, Danska, Estonija, Mađarska, Crna Gora, Srbija, Slovenija su istakle problem koje imaju djeca sa teškoćama u razvoju tokom pandemije.

- **Porodice u kojima su roditelji razvedeni ili razdvojeni**

Kovid-19 je postavio mnoge izazove pred razvedene ili razdvojene roditelje sa djecom²³ koji su morali da promijene način kako se brinu o djeci poštujući pravo djeteta da bude u kontaktu sa oba roditelja. Komunikacija među djecom i roditeljima je bila često ugrožena zbog mjera izolacije. U Sloveniji, na primjer, Ombudsman za ljudska prava je primio pitanja i žalbe vezano za kontakte sa roditeljima koji ne žive zajedno. Dio ovih žalbi se odnosi na nemogućnost kretanja između opština i regija što je predstavljalo problem za roditelje koji ne žive u istom području kao djeca. Ombudsman za ljudska prava je preporučio vlastima da omoguće ove kontakte jer oni nisu podrazumijevali bliski kontakt niti okupljanja većeg broja ljudi. Ovakav stav je potvrđen od strane ministarstva unutrašnjih poslova i ministarstva pravde kao i kroz izjave za javnost predstavnika sudova.

Ograničenja u kretanju predstavljaju problem i za porodice koje ne žive u istoj državi. Na primjer, u manjoj teritoriji kao što je Luksemburg, Komitet za prava djeteta je izvjestio o teškoćama da se obezbijedi pristup roditelju koji živi u susjednoj državi jer su granice zatvorene. Postojali su izuzeci ovih ograničenja kretanja ali je bilo teško ispuniti sve zahtjeve koje su izuzeci podrazumijevali.

Oštre mjere zatvorenosti doprinijele su ranjivosti samohranih ili izolovanih roditelja. Na primjer, Pravobranitelj za djecu Francuske je izvjestio da su neke prodavnice hrane zabranile dolazak u trgovinu roditeljima u pratnji djece što je predstavljalo veliku barijeru samohranim ili izolovanim roditeljima.

- **Migranti i djeca izbjeglice**

Migracije koje su u toku i kriza izbjeglica koja se dešavala evropskom kontinentu a snažnije u jugoistočnoj Evropi pogoršane su krizom uzrokovanom kovidom-19. Migranti i djeca izbjeglice su izuzetno ranjiva kategorija koja se nalazi u potpuno neprihvatljivim uslovima. Oni koji su zadržani u centrima su u još većem riziku 6. aprila 2020. Evropska mreža ombudsemena za djecu, ENOC, izdala je otvoreno pismo koje se ticalo urgentne situacije u kojoj su se nalazila djeca u kampovima između Grčke i Turske i na grčkim ostrvima.

---

²² ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Slučaj u francuskoj i Baskiji, na primjer.

²³ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Kipar, Estonija, Mađarska, Malta, Srbija i Slovenija su prijavile žalbe koje se tiču prava na kontak sa roditeljima.

U ovom pismu Mreža evropskih ombudsmena za djecu je urgirala da se izvrši evakuacije djece migranata, sa pratnjom ili bez, iz izbjegličkih kampova na grčkim ostrvima i pozvala članice EU da realociraju ovu djecu. Kiparski povjerenik za zaštitu prava djeteta se posebno zauzeo kroz zagovaranje prema relevantnim vlastima ističiću situaciju djece izbjeglica na Kipru tokom krize izazvane kovidom-19.

Povjerenica je uputila pismo ministru unutrašnjih poslova da izrazi nezadovoljstvo odlukom donesenom u martu 2020. da svu djecu koja su pristigla na Kipar smjesti u poseban izbjeglički kamp jer je prenapučenost kampa predstavljala veliku opasnost zbog širenja virusa.

- **Mjere ublažavanja i inovativni pristupi**

Tokom onlajn sesije u junu, povjerenici i ombudsmeni za djecu su podijelili dobre prakse i inovativne pristupe koji su uspostavljeni u njihovim zemljama da bi se ublažile posljedice kovida-19 po djecu.

- **Digitalno siromaštvo i mjere učenja na daljinu**

U nekoliko zemalja djeca koja su živjela u nesigurnim uslovima ili su u riziku od siromaštva dobila su određene uređaje (tablete, kompjutere) kao i priključenje na internet (4G rutere, SIM kartice i sl) da bi mogli učiti na daljinu, U Estoniji je pokrenuta inicijativa građana da se ranjivim kategorijama djece obezbijede kompjuteri i nekoliko hiljada kompjutera je donirano širom zemlje. U Škotskoj je vlada obezbijedila 30 miliona funti da bi pomogla rješavanje digitalne "isključenosti" i prvih 25.000 računara sa 4G ruterima i paketom usluga podijeljeno je u junu 2020 U Baskiji (Španija) neke škole su posuđivala laptope i tablete djeci u većem broju gradova a obezbijedili su internet vezu tako što su roditeljima dijelili SIM kartice²⁵. U nekim državama, Danskoj ili Francuskoj na primjer, urgentni smještaj i školovanje bili su organizovani za djecu roditelja koja su bili prinuđeni da idu na posao i nisu mogli da ostaju kući sa djecom. U Baskiji je Odjeljenje za obrazovanje pripremlilo jutarnji edukativni TV program za učenike različitih razreda koji je emitovao osnovne sadržaje plana i programa koji je pomagao učenicima.

Ombudsmeni i povjerenici za djecu kreirali su veb sadržaje da bi podržali djecu i porodice da se nose sa situacijom (boravak kod kuće, objašnjenje na djeci razumljivom jeziku kako da se nose sa stresom, i sl)²⁶.

- **Ekonomске mjere**

Društveno-ekonomska situacija je teška i izazovna u svim zemljama zbog smanjenih prihoda, aktivnosti, gubitka poslova, teškoća u balansiraju rada i brige o djeci kod kuće i sl. U nekim zemljama obezbijeđena je posebna pomoć za roditelje na neplaćenom odsustvu ili za one koji su ostali bez posla. U Baskiji, na primjer, Odjeljenje za zapošljavanje i društvene politike je povećalo finansijsku podršku porodicama koje su ugrožene mjerama zatvaranja i izolacije. Ova mjere je imala limitiran uticaj jer je bazirana na uslovima koje je trebalo ispuniti a koje su uključivale poslodavce.

Jedno od važnih pitanja koje se postavilo je pitanje besplatnih školskih obroka jer je za neke učenike taj obrok jedini nutritivno bogat obrok koji pojedu tokom dana. U mnogim zemljama obezbijeđena je finansijska ili pomoć u hrani za porodice čija djeca su bila korisnici besplatnih obroka u školama²⁷. U pismu lokalnim vlastima, kancelar za pravdu Estonije je zagovarao besplatan obrok za svako dijete tokom školovanja na daljinu i to ne samo za porodice u stanju socijalne potrebe. U praksi, neke lokalne zajednice su obezbijedile obroke za svu djecu a neke su podjelu obroka bazirale na finansijskom stanju porodice.

- **Mjere za poboljšanje fizičkog zdravlja i psihološkog stanja**

U većini zemalja provedena je javna kampanja koja je za cilj imala da uvjeri djecu i roditelje da će sve biti dobro te da predloži mjere kako da se nose sa zatvorenošću (preventivne mjere i mjere zaštite, distanca, učenje od kuće, itd). U Velsu je provedena kampanja kojom se ohrabruju roditelje da djecu dovedu u zdravstvene ustanove ukoliko ima potrebe a takođe su organizovane i onlajn konsultacije i terapije. Posebne telefonske linije su uspostavljene i osnažene u mnogim zemljama da bi se pomoglo zaštititi djece od zlostavljanja i nasilja.²⁸

---

²⁵ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Finaska, Republika Srpska, Baskija i Vels su takođe prijavile ovakve situacije i distribuciju sredstava tehnologije u njihovim državama.

²⁶ Resurse možete pronaći na stranici ENOC-a

²⁷ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Baskija, Katalonija, Estonija, Malta, Sjeverna Irska, Škotska i Vels su izvijestile o inicijativama da se obezbijedi obrok i van škole za učenike.

Ombudsmeni i povjerenici za djecu nastavili su svoj zagovarački rad kroz preporuke relevantnim vlastima: lobiranje da se poništi restrikcija pristupa bolnicama biološkim roditeljima u Estoniji i Francuskoj, prijedlog da se nastavi i održi kontakt između razvedenih roditelja i djece putem telefona i na druge dostupne načine (Kipar, Mađarska, Estonija, Malta, Srbija, Slovenija), lobiranje da se dozvoli dnevna šetnja maloljetnicima u pritvoru u Estoniji, preporuka kako da se postupa prema zaposlenicima koji imaju djecu u Hrvatskoj, itd²⁹.

Zaključak

Ombudsmeni i povjerenici za djecu su se susreli sa novim izazovima tokom krize uzrokovane kovidom-19: kako obezbijediti da se održi poštovanje dječijih prava u kontekstu urgentnih ograničenja i mjera zatvaranja i izolacije. Kovid-19 imao je veliki uticaj na živote i prava djece a velika je vjerovatnoća da će imati dugotrajne posljedice po djecu. Rezultati istraživanja i onlajn sesije koju su organizovali ENOC i UNICEF pokazuju da su ranjive kategorije djece (djeca u siromaštvu, djeca u institucijama, djeca sa teškoćama u razvoju, migranti, itd) najviše pogođeni situacijom izazvanom korona virusom. Postojeća situacija pogoršana je nejednakostima koje su postale očite, naročito kada se govori o onlajn obrazovanju, Vanredna situacija je naglasila da se u mnogim zemljama nije mislilo na prava djece i njihovo blagostanje prilikom predlaganja i donošenja restriktivnih mjera. Vanredna situacija podvukla je nedostatak koordinacije i integrativnih pristupa u ostvarivanju dječijeg blagostanja. Tokom ove nezapamćene krize, uloge ombudsmena i povjerenika za djecu su više nego ikada esencijalne i ojačane a zaposleni u ovim institucijama su preduzeli sve da se adaptiraju kao i svoje radne metode i aktivnosti da bi nastavili da štite djecu i mlade.

---

²⁸ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020: Baskija, Estonija, Luksemburg, Crna Gora, Srbija i Republika Srpska prijavile su otvaranje i jačanje postojećih otvorenih linija za prijem žalbi i odgovore na pitanja stranaka.

²⁹ ENOC-UNICEF Istraživanje, maj 2020.